

Til leseren

Etter mange hindringer underveis foreligger nå Arinas nye nummer. Endringene har tatt lenger tid enn vi antok, og det har også tatt sin tid å få finansieringen i orden. Som et unntak utgir vi dette nummeret uten bakgrunnsstøtte fra vårt redaksjonsråd. Ny forlegger har vi også fått.

Til den akademiske virksomheten med kvensk språk og kultur hører det med såvel gode som mer vanskelige sider. Universitetet i Tromsø har realisert de første 90-poengsstudier på bachelor-nivå i kvensk språk og kultur. Vel tjue ivrige studenter har fulgt nettbasert undervisning og deltatt på studiesamlinger. Når det gjelder forskning, fins det nok av interesserte forskere, men rammene er fremdeles utilstrekkelige. Kvenforskningen får fremdeles ikke den nødvendige støtte fra staten. Norges forskningsråds mangeårige prosjekt ”Kvener og skogfinner i fortid og nåtid” er avsluttet på grunn av manglende finansiering. Det eksisterer et skrikende behov for nye, koordinerte forskningsprosjekter. Det er behov for pålitelig og mangesidig forskning om kvenene både når det gjelder samfunnsplanlegging og kvenenes selvforståelse. Kvenene er en nasjonal minoritet i Norge, slik at det er staten som har ansvaret for at det produseres forskning av høy kvalitet.

Når det gjelder utvikling og bevaring av språket og kulturen, har man tatt et stort steg framover. I juli ble Kvensk institutt åpnet i Børselv. Einar Niemis artikkel i dette nummeret er basert på det foredraget han holdt ved instituttets åpningshøgtidelighet.

Dette nummerets tre artikler er omfattende oversikter, som dekker lange tidsintervall og mange samfunns- og kulturfelt. Artikkelforfatterne hører til de mest kjente navnene blant de sakkyndige på sitt felt.

Einar Niemi, professor i historie ved Universitetet i Tromsø, gir i sin artikkel *Kvenene*

og *samfunnet: Kulturmøter og minoritetspolitikk* en historisk og innholdsmessig oversikt over hvordan kvenene har møtt det norske samfunnet og hvordan deres overlevelsesstrategier har vært til ulike tider. Det kvenske har oppstått via tre stadier. Det første stadiet kaller han dannelsesfasen, der det finske enda er sterkt med. I det andre stadiet, etableringsfasen, skjer det en endring av etnisiteten, og finnene blir kvener. For tiden er man inne i et tredje stadium, som best karakteriseres av vei-valg i forhold til strategier og mål for framtidig utvikling. Stillingen som nasjonal minoritet gir nye muligheter og tvinger kvenene til selv å velge strategier og målsettinger for utviklingen. Niemi ser tre mulige utviklingsretninger for framtiden: kvenkulturen dør ut dersom de som ønsker full assimilasjon får igjennom sin vilje, fossilisering dersom man begynner å oppfatte kulturen som et historisk minne, eller, som et tredje alternativ, revitalisering vidt forstått, slik at man gir rom for forskjellige tolkninger av hva som er riktig kvenkultur.

Jouko Vahtola, professor i finsk og skandinaviske historie ved Uleåborgs universitet, presenterer den nyeste forskningen om landrettigheter i finsk Lapland. Landrettighetsforskningen har foregått i en situasjon der Finland er under politisk press for å ratifisere konvensjon nr. 169 om urfolk, som ble utarbeidet av Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) i 1989. Denne konvensjonen gir urfolk eiendoms- og besittelsesrettighet til de områder de tradisjonelt har befolket. Sametinget har argumentert med at samene ikke har lovbestemt rettighet til landområdene i sin hjemtrakt og heller ikke til å drive sine tradisjonelle næringer. Den åpne situasjonen har vanskeliggjort politisk beslutningstaking som vedrører Lapland. Den finske grunnlovskomiteén gjorde i 2002 et vedtak om at saker om landeiendom må bygge på gyldige forskningsdata. Justisdepartementet satte i arbeid en forskergruppe bestående av fire personer. Disse gjen-

nomførte i årene 2003–2006 sine forskningsstudier om landrettigheter i Lappland. Som resultat av forskningsprosjektet ble det ferdig fire omfattende forskningsarbeider. I sin artikkel *Landrettighetsundersøkelsen i Lappland 2003–2006: Lappskatten ble ikke basert på eie av landområder*, presenterer forskningsgruppens koordinator Jouko Vahtola sentrale resultater fra de fire forskningsstudiene. Også ut fra norsk og svensk synsvinkel er resultatene interessante. Når det gjelder grenseområdene på Nordkalotten, fins det mange likheter så vel historisk som i dag.

Forskningen viser at staten særlig i sin landområdepolitikk har behandlet innbyggerne i Lappland som likestilte uten å gjøre forskjell ut fra etnisitet. Fra da det oppstod en sentralisert stat i Sverige-Finland på 1500-tallet, har statsmakten styrt utviklingen i Lappland etter allmenne nasjonale lover. I Kemi og Torne lappmarker hadde samebygdene ikke kollektiv eiendomsrett til landområdene i bygda. Lappskattområdene var i sine innehaveres private, arvelige besittelse. Landområder som lå utenfor privat eiendom begynte man i lovgivningen fra slutten av 1600-tallet av å anse som kronens landområder. Den såkalte lappskatten kan ikke brukes som bevis på samenes rettighet til landområder annet enn fra den allmenne synsvinkel at lappskatten ble betalt som erstatning for eieliknende besittelse av lappskattelend. Lappskatten kan heller ikke brukes som bevis på at betaleren var samisk, for også finske nybyggere – når deres gård lå på lappskattelend – ble oppskrevet som betalere av lappskatt etter skattefornyelsen av 1695. Fjell-, fisker- og skogsamenes lappskatt som ble oppskrevet i jordbøkene på 1800-tallet, var altså ikke for noen del basert på landområder og landbesittelse og en skatt som beviste slik besittelse, slik det er blitt hevdet.

Pekka Zaikov, professor i karelsk språk ved Universitetet i Petrozavodsk, fester i sin artikkel *Mange utfordringer for karelsk kultur*

og språk sin oppmerksomhet ved stillingen til den karelskspråklige minoriteten i Den karelske republikken i Russland. Han gir en oversikt over den språkpolitikk som var rettet mot karelerne fra begynnelsen av sovjettiden på 1920-tallet fram til i dag. Språkpolitikken i Sovjetunionen og seinere i Russland har trofast fulgt de allmenne politiske konjunkturer. I Sovjetunionen talte man om likeverd for alle folks kulturer og språk, men det ble i virkeligheten utviklet en enhetlig kultur, der det eneste språket skulle være russisk. Som en følge av harde sanksjoner levde de andre folkenes kulturer og språk kun i familiekretsen.

Den sterke interessen for eget språk og kultur blusset opp på 1990-tallet sammen med den etniske bevegelsen og en lovende fremgryende liberalisme. Skole- og høyskoleundervisning tiltok, og det blusset opp ny kulturell virksomhet. Allerede i samme tiår kom det likevel en ny krise, da den økonomiske støtten fra staten ble betydelig mindre. Ifølge Zaikov har den russiske regjeringen som mål å gjøre Russland til en enkulturell helhet, der det ikke skulle finnes nasjonale stater i det hele tatt, men at hele staten skulle være helt russiskspråklig. Andre store problemer er at språksamfunnene er så splittede, at det blir færre som har karelsk som morsmål og at språkferdigheter blir dårligere, samt at man mangler et felles skriftspråk. I standardiseringen av språket må man etter artikkelforfatterens mening utvise stor varsomhet, likevel med fare for at utviklingen av et felles skriftspråk da forsinkes.

I de siste femten års tid har situasjonen i Den karelske republikken likevel forandret seg og blitt noe bedre. Karelerne selv forholder seg mer positivt til bevaring av egen kultur og eget språk. Artikkelen peker også på den store betydningen den frie samfunnsaktiviteten har i karelernes arbeid med å bevare sin kultur og sitt språk.

Journalist John Gustavsen, som har spesialisert seg på kultur og politikk på Nordka-

lotten og på etniske emner, gir en anmeldelse av Helge Guttormsens bok *Lyngen Regionhistorie. Fra istid til Læstadius* (2005), som omhandler Lyngen-regionens historie. Lyngen er en flerkulturell grensetrakt, der kvener, samer og nordmenn har måttet tilpasse seg til hverandre og lære seg fredelig sameksistens. Studiet av områdets fargerike historie kaster lys over også mange av dagens fenomener.

Våre dyktige oversettere Kristiina Antin-juntti, Klaus Skoge og Hanne Elin Utvik gjør dette nummerets interessante artikler tilgjengelige for en større leserkrets. Alle artiklene kan leses på både finsk og norsk.

Torneå og Alta
den 8. desember 2007

Anitta Viinikka-Kallinen

Egil Sundelin